

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE IN UKRAINE

У статті визначено сутність економічної безпеки підприємства, а також проблеми її забезпечення. Охарактеризовано вплив на економічну безпеку підприємства внутрішніх та зовнішніх загроз. Наведено визначення та складники механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Визначено основні завдання, об'єкти та суб'єкти механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Проаналізовано основні принципи забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності. Представлено характерні риси механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Проаналізовано послідовність та основні етапи формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Виокремлено та охарактеризовано основні функції механізму забезпечення економічної безпеки. Визначено складові елементи механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, принципи їх дії та взаємодії. Представлено стратегії зміцнення економічної безпеки підприємства. **Ключові слова:** економічна безпека, механізм забезпечення економічної безпеки, стратегія, загрози, превентивні заходи, реактивні заходи.

В статті определена сущность экономической безопасности предприятия, а также

проблемы ее обеспечения. Охарактеризовано влияние на экономическую безопасность предприятия внутренних и внешних угроз. Приведены определения и составляющие механизма обеспечения экономической безопасности предприятия. Определены основные задачи, объекты и субъекты механизма обеспечения экономической безопасности предприятия. Проанализированы основные принципы обеспечения экономической безопасности субъекта предпринимательской деятельности. Представлены характерные черты механизма обеспечения экономической безопасности предприятия. Проанализированы последовательность и основные этапы формирования механизма обеспечения экономической безопасности предприятия. Выделены и охарактеризованы основные функции механизма обеспечения экономической безопасности. Определены составляющие элементы механизма обеспечения экономической безопасности предприятия, принципы их действия и взаимодействия. Представлены стратегии укрепления экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, механизм обеспечения экономической безопасности, стратегия, угрозы, превентивные меры, реактивные меры.

УДК 658:012.8

<https://doi.org/10.32843/infrastruct43-41>

Новик І.В.

старший викладач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування Українська академія друкарства

Novyk Iryna

Ukrainian Academy of Printing

Modern enterprises are the primary link of the national economy and operate in conditions of fierce competition and unstable external environment. In view of this, forecasting crisis phenomena and identifying ways out of a threatening situation, as well as ways to increase the level of economic security of enterprises becomes a very important task in today's economy. The article identifies the essence of economic security of the enterprise, as well as the problems of its provision. The impact on the economic security of the enterprise of internal and external threats is characterized. The definitions and components of the mechanism of economic security, the priority purpose of which is to ensure the efficiency, financial stability and independence of the enterprise. The main tasks, objects, subjects, which are persons, services and departments involved in ensuring the security of the enterprise are defined. The principles of systemicity and complexity, continuity, priority of prevention measures (timeliness), economic expediency, interaction and coordination of all divisions of the enterprise are analyzed. The characteristic features of the mechanism of ensuring the economic security of the enterprise are presented. The sequence and main stages of formation of the mechanism of ensuring economic security of the enterprise are analyzed. The protective, regulatory, preventive (preventive), innovative and social functions of the mechanism of ensuring economic security are singled out and characterized. The constituent elements of the mechanism of economic security of the enterprise, the principles of their operation and interaction are determined. One of the important components of the mechanism of economic security of the enterprise is strategic planning and forecasting of its economic security. Strategies for survival, regulation, protection and stabilization of economic security of the enterprise are presented. The mechanism of ensuring the economic security of the enterprise is to achieve effective parameters of its operation, preservation of production and human resources, the creation of a competitive enterprise and the formation of conditions for sustainable development.

Key words: economic security, mechanism of ensuring economic security, strategy, threats, preventive measures, reactive measures.

Постановка проблеми. Сучасні підприємства виступають первинною ланкою народного господарства і здійснюють свою діяльність в умовах жорсткої конкуренції та нестабільного зовнішнього середовища. Наслідки впливу на підприємства внутрішніх і зовнішніх загроз різноманітні: не досягаються поставлені цілі, порушується стратегічна стійкість підприємства, стає можливою дезорганізація економічної безпеки підприємств. Ця обставина вимагає від керівництва підприємства побудови комплексної системи забезпечення економічної безпеки, спрямованої на своєчасне виявлення й оперативне усунення загроз стабільному функціонуванню підприємства. Зважаючи на це, прогнозування кризових явищ і визначення

шляхів виходу із загрозової ситуації, а також способів підвищення рівня економічної безпеки підприємств стають досить важливими завданнями у сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба в безпеці є базовою як для окремої особистості, так і для підприємства. Питання забезпечення економічної безпеки підприємства є відносно новими для вітчизняної науки. При цьому їм присвячено достатню кількість наукових праць таких учених, як Л.П. Гончаренко, А.І. Ільїн, А.І. Мілюков, Є.В. Назарова, Д.М. Пармаклі, Л.П. Тодорич, Т.Д. Дудогло та ін. У роботах цих авторів сформульовано термінологічний апарат у сфері економічної безпеки, певні методи

забезпечення економічної безпеки. Разом із тим залишаються не до кінця вивченими проблеми, з якими зіштовхується підприємство, яке намагається себе економічно убезпечити.

Постановка завдання. Мета статті полягає у з'ясуванні проблем забезпечення економічної безпеки підприємства та розробленні механізму, що допомагає їх подолати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні інтенсивність змін економічного складника зовнішнього середовища підприємства за наявності кризових явищ виводить на перший план проблеми управління економічною безпекою підприємства.

На думку Р.В. Войтовича, «економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності» [2, с. 7].

Свою чергою, В.О. Кравець під економічною безпекою підприємства розуміє «захищеність потенціалу підприємства від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також його здатність до самовідтворення навіть в умовах кризи» [4, с. 142].

На думку І.Б. Нечаюка, «економічна безпека підприємства – це стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі» [5, с. 55].

Таким чином, під економічною безпекою підприємства слід розуміти такий стан господарюючого суб'єкта, що характеризується організованою сукупністю концептуальних і прагматичних чинників, що забезпечують даній системі захист від небажаних впливів, динамічний розвиток, ефективність життєво важливих процесів, незалежність, а також можливість досягнення цілей.

У сучасних умовах господарювання на підприємство та його економічну безпеку здійснюють вплив як зовнішні, так і внутрішні загрози [7, с. 78].

До зовнішніх загроз і дестабілізуючих чинників можна віднести протиправну діяльність кримінальних структур, конкурентів, окремих фірм і приватних осіб. Часто можна зіштовхнутися з людьми, які займаються промисловим шпигунством або шахрайством, до загроз також можна віднести неспроможних і безвідповідальних ділових партнерів, співробітників, раніше звільнених за різні провини, а також протиправні дії з боку корумпованих елементів із числа представників контролюючих і правоохоронних органів.

До внутрішніх загроз належать: дії або бездіяльність (у тому числі навмисні і ненавмисні) співробітників підприємства, що суперечать інтересам

підприємства, внаслідок яких йому може бути нанесений економічний збиток; витік або втрата конкурентоспроможних інформаційних ресурсів (у тому числі відомостей, що становлять комерційну таємницю і/або конфіденційну інформацію); підірив ділового іміджу й репутації підприємства в бізнесовому співтоваристві; виникнення проблем у відносинах із реальними й потенційними партнерами та клієнтами; виробничий травматизм або загибель персоналу тощо.

Зважаючи на вищевикладене, підприємству слід мати механізм економічної безпеки, пріоритетною метою якого буде забезпечення ефективності діяльності, фінансової стійкості й незалежності підприємства [7, с. 79].

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства може бути реалізований тільки в рамках системи управління, яка здатна забезпечити рішення проблем. З погляду управління, механізм економічної безпеки підприємства – це такий стан підприємства, за якого всі його основні елементи спроможні підтримувати свої параметри у визначеному діапазоні.

Механізм економічної безпеки підприємства повинен включати заходи превентивного й реактивного характеру, представлені на рис. 1.

Основними завданнями механізму забезпечення економічної безпеки підприємства слід визначити [8, с. 129]:

- моніторинг і прогнозування загроз економічній безпеці підприємства;
- оцінка ризиків і загроз кількісними та якісними методами;
- розроблення інструментів і механізму нівелювання загроз та підтримки стабільного розвитку підприємства;
- постійне вдосконалення механізму забезпечення економічної безпеки.

До об'єктів механізму забезпечення економічної безпеки підприємства віднесемо [8, с. 129]:

- а) напрями діяльності господарюючого суб'єкта (постачальницька, виробнича, управлінська, комерційна);
- б) майно й ресурси (матеріально-технічні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні);
- в) персонал, різні структурні підрозділи, служби і т. д.

Суб'єктами забезпечення економічної безпеки підприємства є особи, служби й підрозділи, які займаються забезпеченням безпеки [8, с. 129].

Забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємницької діяльності повинне ґрунтуватися на таких принципах:

- законності – має на увазі розроблення системи безпеки відповідно до державного законодавства;
- системності і комплексності – припускає використання системного аналізу й усебічного

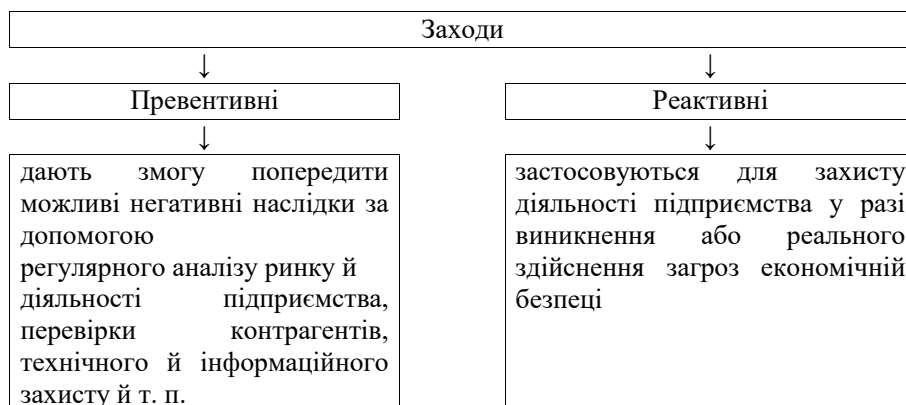

Рис. 1. Заходи превентивного й реактивного характеру

Джерело: складено за [6, с. 160-162]

урахування чинників під час прийняття рішень. Усі елементи керованої системи розглядають у сукупності, цілісності й єдності;

– безперервності – забезпечення економічної безпеки на постійній основі;

– пріоритету заходів попередження (своєчасності) – розроблення превентивних заходів, що дасть змогу уникнути або мінімізувати негативні наслідки потенційних загроз;

– економічної доцільності – припускає зіставлення витрат на забезпечення безпеки з можливим збитком;

– взаємодії й координації всіх підрозділів підприємства [7, с. 81].

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства слід реалізовувати поетапно (рис. 2). При цьому зазначений механізм повинен мати такі характерні риси:

– динамізм і постійне вдосконалення елементів механізму на основі аналізу й ефективності;

– адаптивність і здатність до змін відповідно до зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства виконує низку важливих функцій, серед яких можна виділити захисну, регулятивну, превентивну (попереджувальну), інноваційну й соціальну [1, с. 133–134].

Так, виконання захисної функції має на увазі запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам діяльності підприємства й припускає наявність достатнього ресурсного потенціалу. Для реалізації захисної функції потрібне виконання таких умов: наявність та ефективне використання кадрового й економічного потенціалу підприємства; раціональне використання та оптимізація наявних ресурсів; розвиток людського потенціалу, управлінських і кадрових ресурсів підприємства; захист підприємства від негативного зовнішнього впливу, нейтралізація загроз і ризиків.

Регулятивна функція механізму забезпечення економічної безпеки припускає регулювання стану середовища функціонування підприємства. Найбільш важливими елементами такого регулювання найчастіше виступають умови зовнішнього й внутрішнього середовища господарювання суб'єктів, такі характеристики ринку, як конкуренція й рівень цін.

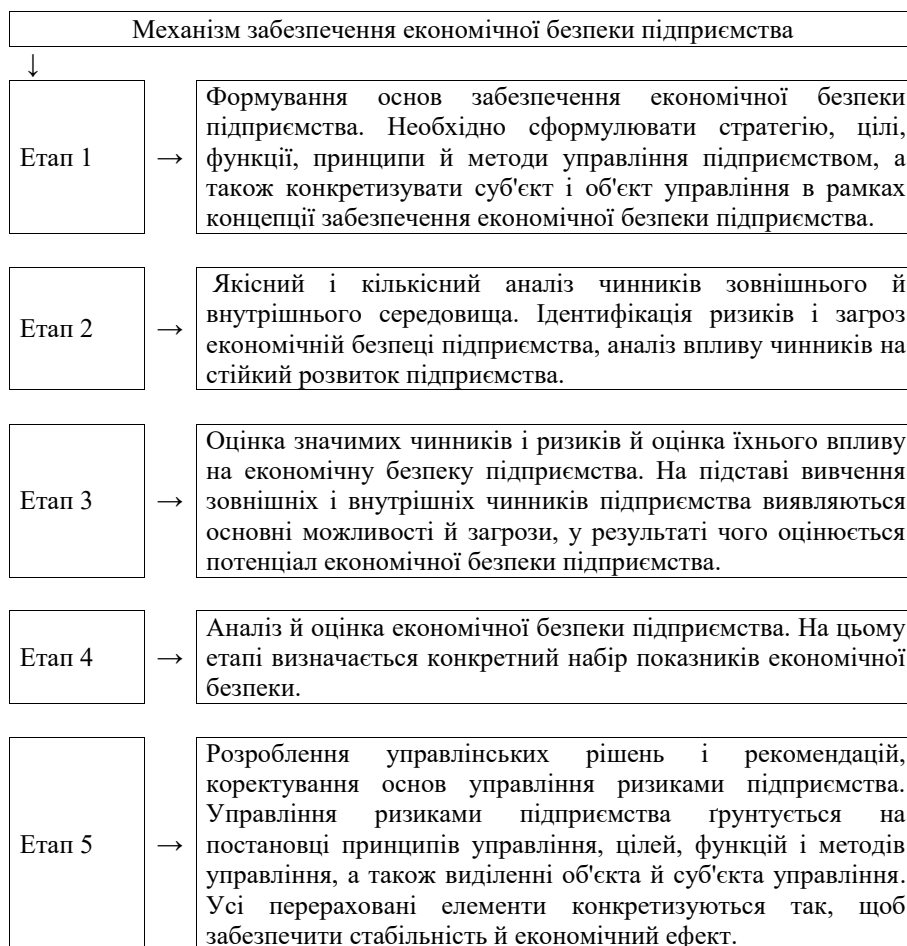
Превентивна функція механізму забезпечення економічної безпеки підприємства спрямована на прогнозування ситуації й попередження виникненню критичних ситуацій, внутрішніх і зовнішніх загроз та ризиків. Реалізація цієї функції заснована на виробленні заходів економічного, технологічного, організаційного характеру. Найбільш важливими з них є заходи, що забезпечують захист економічної безпеки підприємства й формування системи інформаційної безпеки.

Розроблення прогнозів і превентивних заходів базується на інформаційному складнику забезпечення економічної безпеки. Для якісного прогнозування ризиків і загроз, а також визначення ефективних заходів необхідна якісна, достатня, достовірна й своєчасна інформація.

Інноваційна функція механізму забезпечення економічної безпеки заснована на розробленні та подальшій реалізації інноваційних рішень і заходів із метою подолання майбутніх та наявних загроз. Мета компенсаційної функції триєдина: усунути загрозу – ліквідувати наслідки – компенсувати втрати.

Соціальна функція механізму забезпечення безпеки спрямована на досягнення найбільш високого рівня й якості життя власника і співробітників підприємства шляхом взаємного партнерства та задоволення соціальних потреб.

Використання системного підходу до формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає урахування всіх реальних умов його функціонування, а в самому механізмі варто чітко визначити складові елементи, принципи їх дії та взаємодії, а саме [3, с. 96]:

Рис. 2. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: складено за [1, с. 132]

– безперервний і всебічний моніторинг стану підприємства з метою виявлення, прогнозування й запобігання загрозам економічної безпеки;

– визначення граничних значень виробничо-економічних показників, несприятливі відхилення від яких викликають нестабільність і конфлікти;

– діяльність служб безпеки з виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці підприємства.

Свою чергою, Л.І. Шваб звертає увагу на те, що одним із важливих компонентів механізму забезпечення економічної безпеки підприємства має стати стратегічне планування й прогнозування його економічної безпеки. Стратегія – це довгостроковий підхід до досягнення мети. На основі стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства здійснюється поточне планування, що означає використання конкретних процедур і виконання конкретних дій у заданих цілях [8, с. 133].

Рівень економічної безпеки підприємства може забезпечуватися різними стратегіями. Так, в умовах критичної безпеки, розладу економічної діяльності підприємства повинна

застосовуватися стратегія виживання, що вимагає прийняття швидких, скоординованих дій, обачних і своєчасних рішень із поліпшення ситуації та виведення підприємства з кризи. Стратегія регулювання застосовується в умовах низької безпеки; вона спрямована на стабілізацію, на формування механізму регулювання діяльності підприємства з метою підвищення основних його показників. Стратегія захисту націлена на своєчасне реагування й забезпечення стану захищеності від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності підприємства, на нарощування економічного потенціалу підприємства, на підвищення його стійкості. В умовах абсолютної й високої економічної безпеки застосовується стратегія стабілізації, що спрямована на підтримку існуючого стану підприємства й забезпечення подальшого поліпшення показників діяльності підприємства і його розвиток [3, с. 101].

Таким чином, набагато легше загрози попередити, ніж усувати їхні наслідки. Особливу увагу необхідно приділити постійній діагностиці фінансового стану підприємства, що дасть змогу в процесі моніторингу визначати, чи рухається воно в

потрібному напрямі і чи механізм забезпечення економічної безпеки підприємства є ефективним.

Висновки з проведеного дослідження. Забезпечення економічної безпеки підприємства варто розглядати як безперервний у часі процес, заснований на системному моніторингу індикаторів економічної безпеки, що дає змогу одержати об'єктивну оцінку стану економічної безпеки підприємства й застосовувати відповідні механізми її забезпечення. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства полягає у досягненні ефективних параметрів його функціонування, збереженні виробничого й кадрового потенціалу, створенні конкурентоспроможного підприємства й формуванні умов для стійкого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. Львів : Арал, 2008. 384 с.
2. Войтович Р.В. Система забезпечення економічної безпеки підприємства. *Збірник наукових праць НАДУ при Президентіві України*. 2015. № 3. С. 7–10.
3. Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Ляшенко А.М. Економічна безпека підприємства: сутність і механізм забезпечення ; 2-е вид. Київ : Лібра, 2013. 202 с.
4. Кравець В.О. Напрями удосконалення системи економічної безпеки підприємства. *Вісник ЛНУ ім. І. Франка*. 2014. № 7. С. 141–149.
5. Нечаюк І.Б. Економічна безпека підприємства та її складові. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 54–58.
6. Николаюк С.І., Никифорчук Д.Й. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності : курс лекцій. Київ : КНТ, 2009. 320 с.
7. Стратан І. Безопасность бизнеса : монография. Кишинэу : Elan-Poligraf, 2014. 343 с.
8. Шваб Л.І. Економіка підприємства : підручник. Київ : Каравела, 2011. 416 с.

REFERENCES:

1. Vasylyciv T.Gh. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpryemnytva Ukrainy: strateghija ta mekhanizmy zmicnennja* [Economic security of Ukrainian entrepreneurship: strategy and mechanisms for strengthening], Aral, Lviv, (in Ukrainian).
2. Vojtovych R.V. (2015), "The system of economic security of the enterprise", *Zbirnyk naukovykh prac NADU pry Prezydentovi Ukrainy*, no. 3, pp. 7-10.
3. Kozachenko A.V., Ponomarjov V.P. and Ljashenko A.M. (2013), *Ekonomichna bezpeka pidpryemstva: sutnistj i mekhanizm zabezpechennja* [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of provision], Libra, Kiev, (in Ukrainian).
4. Kravecj V.O. (2014), "Directions for improving the system of economic security of the enterprise", *Visnyk LNU im. I. Franka*, no. 7, pp. 141-149.
5. Nechajuk I.B. (2017), « Economic security of the enterprise and its components», *Ekonomichnyj forum*, no. 1, pp. 54-58.
6. Nikolajuk S. I. and Nykyforchuk D.J. (2009), *Bezpeka sub'jektiv pidpryemnyckoji dijalnosti* [Safety of business entities], KNT, Kiev, (in Ukrainian).
7. Stratan I. (2014), *Bezpeka biznesu* [Business security], "Elan-Poligraf", Chisinau, (in Moldova).
8. Shvab L.I. (2011), *Ekonomika pidpryemstva* [Business Economics], Karavela, Kiev, (in Ukrainian).